

Af Mikkel Rytter og Narges Ghandchi

Integration via arbejde:

PREKÆR INKLUSION OG UDVIDET USIKKERHED BLANDT AFGHANSKE FLYGTNINGE

”De ønsker sig bare gratis arbejdskraft (*kârgar-e moft*),” udbrød Taha, og fortsatte: ”du får tre måneder her, så kan du tilføje tre måneder et andet sted, og så skal du skifte sted, og endeligt bliver du erstattet med en anden ... det er aldrig stabilt og de giver os aldrig noget rigtigt arbejde. De vil bare have os til at arbejde gratis.”¹⁾

Taha er en afghansk flygtning i starten af 30'erne, der i 2015 kom til Danmark med sin datter sammen med ca. 21.000 andre asylansøgere under den såkaldte flygtningekrise. De ikoniske mediebarne billeder af store flygtningemængder, som krydsede den tyske grænse og vandrede på danske motorveje, skabte en regulær moralsk panik i pressen og blandt politikere, om hvordan Danmark skulle håndtere de mange flygtninge og betale for deres ophold og fornødenheder. Under det politiske slogan: ”*de skal arbejde fra dag et*”, var der dog generel politisk enighed om, at de nye flygtninge skulle begynde at arbejde, så snart de fik asyl.

For at imødekomme de politiske ambitioner blev der sommeren 2016 landet en historisk aftale mellem den daværende Venstre-regering, Dansk Arbejdsgiverforening (DA) samt fagforeningerne²⁾, der, baseret på den gældende integrationslov, lancerede en ny model for det treårige integrationsprogram. Flygtninge skulle herfra i gang med virksomhedspraktik og job med løntilskud senest to uger efter, at de har fået asyl og midlertidig opholdstilladelse i Danmark. En lang række private virksomheder bakkede op om at åbne op for flygtninge og tilbyde dem arbejde, mens fagforeningerne accepterede at flygtninge ville få en løn under den sædvanlige mindsteløn. I integrationens navn blev flygtninge således en billig arbejdskraft for private virksomheder.

Statistisk set har ordningen været en succes. Tilbage til 2015 var blot 21% af nytilkomne flygtninge tilknyttet arbejdsmarkedet efter tre år, mens det i 2019 er hele 43% af nytilkomne flygtninge, der er tilknyttet arbejdsmarkedet efter tre år.³⁾ Denne markante ændring er naturligvis blevet fremhævet af diverse politikere som en kæmpe succes.

Wasiullah, den afghanske hovedperson i Michael Graversens prisvindende dokumentarfilm "Dreaming of Denmark". Filmen følger Wasi over fire år og giver et sjældent indblik i hvad der sker med de mange asylansøgere, som ikke opnår flygtningestatus men i stedet ender med at rejse rundt i Europa som udokumenterede migranter. Foto: Michael Graversen

I denne artikel vil vi udforske Tahas udbrud om, at den danske stat "bare ønsker gratis arbejdskraft." Ved tidspunktet for vores interview havde han og hans datter fået midlertidig opholdstilladelse og han var startet i et treårigt kommunalt integrationsprogram. Når Taha i sit passionerede udbrud henviser til *de*, så er det netop hans hjemkommune og de myndigheder, der har ansvar for hans integrationsprogram.

Artiklen diskuterer hvordan, hvorfor og til hvilke omkostninger den danske stat så markant har øget antallet af nytilkomne flygtninge, der er kommet ind på arbejdsmarkedet siden den såkaldte flygtningekrise i 2015. Vi vil forsøge at gå bag om den "tynde" (jf. Geertz 1973) statistiske repræsentation af integrationsprogrammernes succes og effekt og i stedet tage afsæt i flygtnings egne erfaringer og oplevelser af og med de kommunale integrationsprogrammer.

Flygtninge i integrationsprogrammer er i en position af "prekær inklusion" (Karlsen 2015; se også Schierup og Jørgensen 2017) i forhold til det danske arbejdsmarked. Antropolog Marry-Anne Karlsen (2015) introducerer begrebet prekær inklusion i sin diskussion af hvordan udokumenterede migranter, trods deres status får adgang til forskellige former for ydelser i det norske sundhedssystem, der har en pragmatisk tilgang til at yde konkret hjælp. De illegale er således inkluderet i velfærdsstaten, men på en meget skrøbelig måde. Tilsvarende diskuterer vi hvordan diverse praktikaliteter og løntilskudsordninger er opfattet, forstået og oplevet af nytilkomne afghanske flygtninge. Mange af undersøgelsens deltagere forklarer, at de trods deres ønske om at arbejde og tjene deres egne penge, føler sig parkeret uden for det egentlige arbejdsmarked. Ligesom flere fortæller om det vanskelige ved at opbygge relationer til danske kollegaer, der ofte ignorerer dem på arbejdspladsen. De aktuelle integrationsprogrammer resulterer i en særlig form for prekær inklusion af afghanske flygtninge, der på den ene side indlemmes på det danske arbejdsmarked, men alligevel aldrig

rigtigt får status af egentlige lønmodtagere, medarbejdere eller kollegaer.

Et yderligere væsentligt element i den prekære inklusion er den udvidede usikkerhed som særligt afghanske flygtninge må forholde sig til efter at dele af Afghanistan er blevet erklæret ”sikkert område” (*safe country*). Med denne politisk-juridiske vurdering er der åbnet op for, at den danske stat kan begynde at sende afviste asylansøgere eller flygtninge, som ikke får deres midlertidige opholdstilladelse forlænget, tilbage til Afghanistan. Denne dagsorden har været present i flere regeringsperioder, men blev særligt synlig for den brede danske offentlighed med lanceringen af det såkaldte paradigmeskifte, L140, der blev vedtaget i februar 2019. Her blev det blandt andet vedtaget at intensivere hjemsendelser, og at flygtninge skal sendes hjem så snart, der er fred og ro i deres første hjemland. De senere år har der været stadigt flere deportationer til Afghanistan⁴⁾. Et karakteristika ved prekær inklusion er således at den vel-dokumenterede usikkerhed, der kendetegner hverdagen og ventetiden i det danske asylsystem og asylcentre (Whyte 2011a, b; Vitus 2011; Sypli Kohl 2015; Verdasco 2019a, 2019b), nu er blevet et grundvilkår, også for flygtninge som har fået midlertidigt ophold, er blevet boligplaceret og er i gang med at opbygge en ny tilværelse i Danmark. Med den prekære inklusion følger således en udvidet usikkerhed, der rækker ud over asylcenterets mure og hegn.

OM STUDIET OG AFGHANSKE FLYGTNINGE

Denne undersøgelse bygger på 28 semistrukturerede kvalitative interviews, som vi udførte med nytilkomne flygtninge fra Afghanistan i 2017 og 2018. Alle interviewdeltagere er kommet til Danmark efter 2009, hovedparten indenfor de senere år. Seks af de interviewede var kvinder og 22 var mænd⁵⁾. De fleste af deltagerne var i de tidlige 20ere, mens nogle enkelte var yngre, helt ned til 17 år eller ældre op til 50 år på interviewtidspunktet. Deltagerne blev rekrutteret via personlige netværker, NGOer eller sociale medier. Alle interviews er foretaget på dari eller dansk — ofte i en kombination af de to sprog.⁶⁾

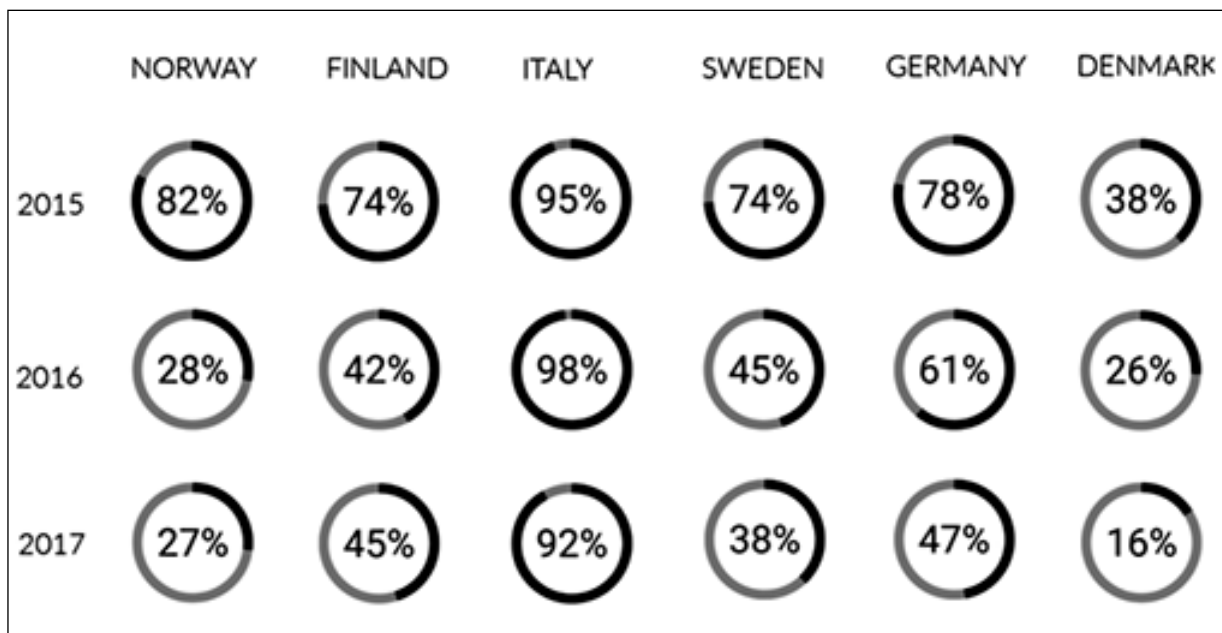
Der er aktuelt ca. 19.200 mennesker med afghansk baggrund bosat her i landet. Mange af dem har boet i Danmark i årtier. De har for manges vedkommende tadjik eller pashtun baggrund og tilhørte

Afghanistans intellektuelle elite eller var ansat i regeringsadministrationen under det kommunistiske PDPA (*People's Democratic Party of Afghanistan*), der sad ved magten mellem 1978 og 1992. Da borgerkrigen brød ud i begyndelsen af 90erne flygtede mange ud af landet ved hjælp af nationale og internationale netværker. Borgerkrigen rasede indtil den ultrakonservative islamistiske Taliban-bevægelse overtog magten i 1996. I efteråret 2001 indledte USA ”krigen mod terror” og i december samme år besluttede FN at indsætte en international sikkerhedsstyrke, ISAF, i landet. Det Danske Folketing vedtog i januar 2002, at danske soldater skulle sendes til Afghanistan og indgå i ISAF (Jessen og Fenger-Grøndahl 2013; Marsden 2010).

Som følge af Taliban regimet og krigen mod terror rejste massive flygtningestrømme af afghanske familier og uledsagede mindreårige, ofte drenge, mod Europa. De, der endte i Danmark, havde ofte hazara baggrund og var som Shia muslimer flygtet direkte fra Afghanistan eller var rejst videre efter at have boet en årrække i Iran eller Pakistan (Nielsen og Rytter 2019). Samlet kan man sige, at den samlede gruppe af afghanske flygtninge i Danmark udgør en ”fragmenteret diaspora” (Khosravi 2018), hvor der er markante forskelle mellem individer og familier ud fra parametre som etnisk baggrund, religiøst tilhørsforhold og politisk overbevisning.

I dag er afghanere en af de største grupper af asylansøgere i Danmark, selvom antallet af nye asylansøgere er faldet markant. I 2015 var der hele 2.331 asylansøgere med afghansk baggrund, hvoraf 844 var uledsagede mindreårige. I 2016 var antallet faldet til 1.127, hvoraf 527 var uledsagede mindreårige (Dansk Flygtningehjælp 2017). I 2017 kom der blot 188 asylansøgere med afghansk baggrund til Danmark (NOAS 2018).

I årene 1996-2001 under Taliban og efter ISAF styrkernes invasion, blev de afghanske asylansøgere, der var i stand til at nå til Danmark, ofte set som ægte flygtninge, der var undsluppet et umenneskeligt fundamentalistisk regime. Da krigen i Afghanistan officielt blev erklæret afsluttet i 2014 og ’det arabiske forår’ i stedet satte gang i en lavine af revolutioner og krige i Mellemøsten blev det nu asylansøgere fra Syrien, der blev præsenteret og opfattet som ægte flygtninge med ret til beskyttelse (Crawley og Skleparis 2018). Denne ændrede opfattelse afspejles i det faldende antal af afghanere, der har fået asyl. I 2015, 2016 og 2017 faldt andelen af af-

Procent-angivelse af flygtninge fra Afghanistan der får asyl i seks europæiske lande. Tak til NOAS (2018) for lån af modellen.

ghanske ansøgere, der reelt fik tildelt asyl, fra henholdsvis 38% til 26% og 16% (NOAS 2018: 11). I samme periode er personer, hvis ansøgninger blev afvist, i stigende grad blevet sendt retur til Afghanistan.

INTEGRATION I DEN DANSKE VELFÆRDSSTAT

Siden 1980-1990erne har integration været et allestedsværende nøgleord i den offentlige og politiske debat om indvandrere og flygtninge i Danmark (Schierup 1988; Preis 1998; Pedersen og Rytter 2006; Olwig og Pærregaard 2011; Olwig, Larsen og Rytter 2012; Rytter 2010, 2018, 2019). I 1999 blev den første integrationslov vedtaget af den daværende SR-regering, og i 2001 blev det første integrationsministerium lanceret af den nyvalgte VK-regering, der, med støtte fra Dansk Folkeparti, havde absolut flertal fra 2001 til 2011.

Allerede tilbage i 2002 påpegede sociolog Morten Ejrnæs meget præcist, at begrebet integration er ”enestående uklart” (Ejrnæs 2002:7). Integration bruges i flæng og refererer til alt fra *social integration* i visse kvarterer eller uddannelsesinstitutioner, til *økonomisk integration* i form af deltagelse på arbejdsmarkedet; *politisk integration* i form af deltagelse ved valg og det lokale foreningsliv, eller *kulturel integration* målt ved i hvor høj grad indvan-

drere og flygtninge opretholder traditioner, sprog, identitet eller tilhørsforhold til deres oprindelige hjemlande (Rytter 2019). Trods begrebets plasticitet har integration både været en fælles politisk ambition og ønskelig forestillet horisont over de seneste årtier (Olwig og Pærregaard 2011).

Når man zoomer ind på flygtninge, så er de aktuelle politiske ambitioner om integration indlejret og varetaget med de treårige obligatoriske programmer, der blev indført med den reviderede Integrationslov i 2014.⁷⁾ Når asylansøgere får tildelt midlertidigt ophold som flygtninge – ofte efter at have boet i længere tid på et asylcenter – bliver de boligplaceret i en af landets 98 kommuner, hvor de skal bo de første tre år. Efter denne periode kan de vælge at flytte til andre steder i landet. Kommunen skal tilbyde bolig og give økonomisk støtte, kendt som ”integrationsydelse” (og efter L140 / paradigmeskiftet, februar 2019, som ”hjemsendelsesydelse”). Beløbet varierer lidt fra år til år. I 2019 er beløbet ca. 6000 kroner for enlige, hvilket er ca. halvdelen af en kontanthjælp.⁸⁾

Inden for de første to uger skal kommunen og flygtningen sammen underskrive en integrationskontrakt og en erklæring om aktivt medborgerskab.⁹⁾ Kommunen er ansvarlig for at tilmelde flygtninge til sprogkurser, så de kan starte på eller fortsætte med at lære dansk.

Endelig, og nok så væsentligt, er kommunen forpligtet til at skaffe flygtninge adgang til arbejdsmarkedet i form af en erhvervsuddannelsesordning, praktik eller job med løntilskud, indenfor blot to uger. Dette job vil forløbe i en begrænset tidsperiode, typisk mellem tre til tolv måneder. Ofte vil det være en ulønnet praktik, som flygtningene må følge for at modtage deres månedlige integrationsydelse. I løntilskudsordninger betaler kommunen en del af lønnen for den virksomhed, der har flygtningen ansat.

Det kan naturligvis være udfordrende for kommunerne at leve op til alle forpligtelserne i Integrationsloven. I 2016 fulgte antropolog Sophie Nielsen (2017) en gruppe flygtninge over tre måneder i deres integrationsprogram i en jysk kommune. Ugen var opdelt i to dage med sprogkursus, en dag med dansk kultur og historie og to dages praktikophold. På grund af manglen på lokale virksomheder, der på daværende tidspunkt var villige til at tage praktikanter endte de alle på den samme fabrik, hvor de to dage om ugen pakkede søm og skruer i små papæsker, mens de var under opsyn af en arbejdsformand. Paradoksalt nok forventedes de dels at forbedre deres sproglige færdigheder under praktikforløbet, på trods af at de ikke havde nogle danske kollegaer. Og dels at lære at være hårdtarbejdende og ansvarlige medborgere på trods af, at de blev sat til at udføre opgaver, der krævede et absolut minimum af færdigheder (Nielsen 2017).

De kommunale integrationsprogrammer kan ses som en 'social teknologi' (Jöhncke, Svendsen og Whyte 2004), der har til formål at hjælpe flygtninge med at blive arbejdsduelige og i stand til at udfylde en plads på det danske arbejdsmarked. De er baseret på en generel forestilling om, at sådanne programmer kan omdanne og forandre medborgere hen imod at gøre dem bedre og mere parat til at udfylde en rolle i samfundet. Således har aktuelle integrationsprogrammer mange ligheder med lignende velfærdsprogrammer, der fx retter sig mod at hjælpe og rehabilitere alkoholikere, arbejdsløse, stofmisbrugere, tidligere kriminelle eller udsatte unge (Järvinen og Mik-Meyer 2003).

Samtidigt promoverer de kommunale integrationsprogrammer også en række af det politolog Ove Kaj Pedersen har kaldt "Konkurrencestatens" (2011) neoliberale værdier og forestillinger om det enkelte individ, idet der lægges vægt på den enkelte flygtninges pligt og ansvar til engagement, selvstændighed og selvforsørgelse. Hvor studier fra andre lande viser

hvordan neoliberalisering *virker imod* staten i form af nedskæringer, stramminger og reduktioner (se Ong 2006; Trnka og Trundle 2017), ser vi derimod i Danmark hvordan ideer og værdier udfoldes og *virker igennem* etablerede og værdsatte velfærdsstatsinstitutioner – i dette tilfælde de kommunale integrationsprogrammer (Bruun, Krøijer og Rytter 2017; Rytter 2018). Fokuset på den individuelle flygtningens pligt og ansvar, afspejler en mere generel tendens til "ansvarliggørelse", hvor vi alle, i højere grad end tidligere, må sørge for os selv (Pedersen 2011; Nielsen 2017; Shore 2017).

Generelt set må flygtninge gennem de treårige obligatoriske integrationsprogrammer acceptere at tage forskellige praktikophold eller jobs med løntilskud, mens de efter bedste evne bestræber sig på at lære dansk. I denne periode er det deres pligt og ansvar at følge programmet. Det overordnede mål er at hjælpe flest muligt ud på 'det rigtige' arbejdsmarked så hurtigt som muligt.

Det er imidlertid ikke alene integrationsprogrammerne, der skaber en prekær inklusion for afghanske flygtninge, men i høj grad også, som vi diskuterer i det kommende afsnit, det forhold at dansk integrationspolitik de senere år er blevet koblet med international udviklingsbistand og deportation af afviste asylansøgere.

FORHOLD MELLEML UDENRIGSPOLITIK OG INTEGRATIONSPOLITIK

I januar 2002 besluttede Folketinget at tilslutte Danmark til den amerikanske drevne internationale sikkerhedsstyrke, ISAF, og sende soldater til Afghanistan (Jessen og Fenger-Grøndahl 2013). Det umiddelbare mål med operationen var at jage Al-Qaeda-lederen Osama bin Laden, men senere blev det også væsentligt at eliminere Taliban og hermed fx sikre at børn kunne vende tilbage til skole, etablere demokrati og frigøre afghanske kvinder (Marsden 2010; Lidegaard 2018).

Siden den officielle afslutning af den militære operation i 2014, har Danmark taget aktiv del i genopbygningen af Afghanistan. Ifølge 'Afghanistans landsprogram 2014-2017' yder Danmark årlig støtte på 530 mio.kr. med det formål at bidrage: "til fremkomsten af et stabilt og mere udviklet Afghanistan, som forvalter sin egen sikkerhed, fortsætter sin demokratiske udvikling og fremmer respekt for menneskerettigheder."¹⁰ Ifølge flere artikler udgivet i danske medier i 2015, blev den omtalte udviklings-

Udviklingsminister Ulla Tørnæs (V) og Integrations- og Udlændingeminister Inger Støjberg (V) under et besøg i Kabul 2018. De var der bl.a. for at tilskynde den afghanske regering til at hjemtage sine statsborgere, som har fået afvisninger på asyl i Danmark. Besøget i Kabul blev imidlertid kort, da to blodige selvmordsangreb betød at de danske politikere ikke kunne komme rundt i byen som planlagt. Foto: Marie Louise Albers / Jyllands-Posten

bistand imidlertid givet under forudsætningen af, at den afghanske regering skulle acceptere at modtage hjemsendte afviste afghanske asylsøgere.¹¹⁾ Faktisk indgik daværende integrations- og udviklingsminister Bertel Haarder (V), allerede i 2004 en trepartsaf-tale med Afghanistans flygtninge- og repatrieringsminister, Enayatullah Nazari, og regionaldirektøren for FNs Flygtningehøjkommissariat, UNHCR, Machiko Kondo om muligheden for at Danmark kunne tvangshjemsende afviste afghanere. Haarder udtalte i den forbindelse: ”Der er allerede mange afghanere, der frivilligt vender hjem, og nu har vi Afghanistans regerings ord på, at det også som en sidste udvej er i orden at bruge tvang”.¹²⁾

Skåret ind til benet er det en noget-for-noget logik. Hvis Afghanistan vil modtage den udviklingsbistand, der er vital for genopbygningen af det krigshærgede land, skal de bøje sig for Danmarks krav om hjemsendelse af afviste asylsøgere. Denne type aftale ses i forskellige varianter i en række europæiske lande¹³⁾.

Den afghanske regering protesterede mod koblingen af deportationer og udviklingsbistand. Regeringschef Abdullah Abdullah kritiserede lande som Danmark og Norge for deres utålmodighed og bad om mere tid, inden de to lande skulle begynde at sende afghanere tilbage. Flygtningeminister, Seyed Alem Hosseini, udtalte i et interview, at Afghanistan: ”vil lukke grænserne til enhver, der ikke vender tilbage frivilligt” (Damkjær 2015). De tøvede på grund af de hundredtusindvis af flygtninge, der allerede er internt fordrevne på grund af løbende væbnede konflikter og masseudvisninger af afghanere fra nabolandene Pakistan og Iran. Det enorme antal internt fordrevne er med til at skabe en meget ustabil situation i Afghanistan (Schuster og Majidi 2013; van Houte 2017). Trods protester, måtte den afghanske regering dog slutteligt acceptere aftalen for at kunne modtage dansk bistand til udvikling og genopbygning.

Ifølge vedtagne konventioner kan europæiske stater sende afviste asylsøgere retur, såfremt det pågældende land betragtes som ”sikkert land” (*safe*

country). Hvorvidt Afghanistan er et sikkert land eller ej, er et meget omstridt spørgsmål. Selv om krigen officielt er afsluttet, så bliver hovedstaden Kabul ofte udsat for selvmordsbomber, kidnapninger og terrorangreb, og få internationale observatører tør rejse uden for hovedstaden grundet forskellige praktioner af Taliban, ISIS, Al-Qaeda og krigsherrer, der terroriserer den lokale befolkning.¹⁴ I 2017 erklærede Amnesty International, at de betragtede hele landet som usikkert og rådede europæiske myndigheder til at stoppe alle hjemsendelser.¹⁵ En undersøgelse foretaget ved NOAS i 2018 viser, at Italien er eneste land i Europa, der følger denne anvisning og har erklæret hele Afghanistan for usikkert. Flere andre lande med store antal afghanske asylsøgere såsom Holland, Belgien, Storbritannien og Danmark betragter derimod forskellige områder af Afghanistan som ”sikkert land” (NOAS 2018: 27). Hvilket igen betyder, at de kan deportere afviste asylsøgere til disse områder.

Alt i alt er udviklingen efter krigen og Afghanistans omstridte sikkerhedsstatus direkte knyttet til det danske asylsystem og de kommunale integrationsprogrammer. Afghanske flygtninge med midlertidig opholdsstatus kan ikke længere være sikre på at få deres opholdstilladelser forlænget, da der nu er sikre zoner i Afghanistan, som de hjemsendes til.

Den resterende del af denne artikel udforsker hvilken betydning den aktuelle situation har for afghanernes vej gennem integrationsprogrammerne og mere generelt for deres hverdagsliv og velvære i Danmark.

PRAKTIKOPHOLD OG JOB MED LØNTILSKUD

Hver af de 98 kommuner har ansvar for at oprette lokale integrationsprogrammer og at hjælpe boligplacerede flygtninge med at finde arbejde. Kommunerne modtager en kontant bonus på 25.000 kroner fra integrationsministeriet, hver gang de har hjulpet en flygtning med at finde et arbejde.¹⁶ Desuden sparer de penge ved at flytte nyligt ankomne flygtninge fra beskæftigelsestiltag og ud i job. Denne økonomiske win-win situation motiverer tilsyneladende kommunale sagsbehandlere til at få flygtningene i arbejde. Dette skete for eksempel for Kanishka, en uddannet journalist i 20erne, der kom til Danmark i 2016:

Jeg leder altid efter et job, og myndighederne opfordrer mig til at gøre noget ved det. Jeg går til jobcentret hver dag, og de viser mig en række jobopslag. Disse er job, der ikke kræver nogen tidligere erfaringer eller faglæring. Det er ofte jobs i restauranter eller supermarkeder. Men de er ikke rigtige job—virksomhederne kræver praktikophold. Jeg har afvist mange af dem, men sagsbehandlerne i kommunen forsøger at skubbe mig. (Kanishka, 20erne)

Qafur, også i de tidlige 20ere, følger et sprogkursus hver dag, hele ugen fra kl. 8.00 til kl. 15.30. Hans mål er at fuldføre danskprøven, men kommunen har opfordret ham til i stedet at finde en praktikplads. Qafur afviste ideen ved at påpege, at det var for svært for ham. Hans sagsbehandler så imidlertid anderledes på det og truede med at stoppe hans økonomiske ydelser, hvis han ikke ville søge arbejde. Da vi interviewede Qafur, skulle han netop til at starte på et praktikophold i ALDI den følgende uge. For at kunne betale sin husleje, havde han accepteret sagsbehandlerens krav om et praktikophold.

Generelt set var vores deltagere ret skeptiske overfor ideen om praktikophold. Baseret på vores materiale ser det ud til at være en tendens, at afghanske flygtninge, trods personlige interesser, tidligere uddannelse eller arbejds erfaring ofte ender i praktikophold, hvor de udfører manuelt arbejde i supermarkeder såsom Netto, Bilka, Kvickly og Rema 1000. En havde job i en legetøjsbutik, en anden reparerede cykler, en solgte sandwich, og en gjorde rent i en kontorbygning.

Pernille Milton (2017) har fulgt en gruppe syriske familier under deres boligplacering og integrationsprogram i en anonym dansk kommune. Syrerne deltog troligt i de obligatoriske sprogklasser, jobtræning og praktikprogrammer. Flere af dem var dog klart frustrerede over, at de oplevede at sidde fast i programmet og ikke kunne få lov til at starte egne virksomheder. Deres erfaringer fra Syrien som selvstændige erhvervsdrivende, kunne ikke umiddelbart anvendes i deres praktikophold og integrationsprogram.

I vores undersøgelse oplevede Reza, der var sidst i 40erne og kom til Danmark i 2015, ligeledes at sidde fast. Han deltog i sprogkursus to dage om ugen, og de resterende tre dage om ugen blev han sat til at gøre rent i kontorlokaler trods sin baggrund som universitetslærer. Han var kritisk over for det kommunale integrationsprogram:

Jeg sværger ved Gud, at pengene fra kommunen er ligesom gift for os. For en person som mig, der har arbejdet hårdt siden sin barndom for at tjene sine egne penge, der er den løn, de giver os [ham og hans barn] den rene gift. De penge, de giver os, er som velgørende penge. Vi oplever nu et nyt system af slaveri. Vi har ingen rettigheder til at rejse; vi skal ringe til dem, når vi er syge, ellers stopper de pengene. Jeg har ikke engang en uges ferie. Skolerne holder nu ferie, men min datter tilbringer hele ugen hjemme, fordi vi ikke har tilladelse til at rejse. Er dette ikke et nyt slaverisystem? (Reza, sidst i 40erne)

Praktikophold og job med løntilskud fik flere flygtninge til at befinde sig i en sårbar situation. Habib ankom til Danmark tilbage i 2009. Han fik i første omgang en syvårig opholdstilladelse og blev boligplaceret i en kommune i vest-Danmark. Han husker tilbage:

Jeg tilmeldte mig i en sprogscole, og samtidigt begyndte jeg at arbejde. Jeg studerede og arbejdede på fuldtid. Det var meget mærkeligt for dem [sagsbehandlerne]. Jeg arbejdede i en restaurant og hjalp kokken med at lave mad og sandwich. Der er et system, der hedder 'løntilskud'. Jeg kunne ikke lide dette system, fordi en stor del af min løn blev betalt af kommunen og mindre del af min arbejdsgiver. Vi var enige om, at arbejdsgiveren efter seks måneder ville ansætte mig på fuldtid. Men chefen gav mig ikke jobbet selvom alle, endda ham selv, var glade for mit arbejde. Jeg fortalte ham, at jeg ikke længere ville arbejde under disse vilkår. Så jeg stoppede med at arbejde for at koncentrere mig om mine sprogkurser og fuldføre hele kurset på et år. (Habib, tidlige 30ere)

Oplevelsen af at blive udnyttet er et tema, som vi hørte igen og igen. Ligesom Taha, der i starten af artiklen beklagede: "De vil bare have gratis arbejdere." Afghanske flygtninge går fra den ene praktikplads til den næste med ringe håb om at slutte i en rigtig stilling på arbejdsmarkedet. Og når nogen rent faktisk lander et job, kan integrationsprogrammet paradoksalt nok stå i vejen. Abbas har været i Danmark siden 2015. Efter et års ventetid på et asylcenter fik han "positiv" og dermed midlertidigt opholdstilladelse i et år (efterfulgt af en toårig forlængelse senere hen). Abbas formåede at finde et job, men det duede ikke:

Jeg havde en praktik i tre måneder i et cykelværksted, så tog jeg en anden praktik i seks måneder, hvor jeg malede biler. Jeg spurgte min chef, om jeg kunne blive og arbejde for ham, og han tilbød mig faktisk et job. Men da jeg for-

talte min sagsbehandler, at jeg ville fortsætte med at arbejde der, sagde hun, at det havde jeg ikke lov til. Jeg var nødt til at fortsætte i 9. klasse og alene have et fritidsjob. Hvis jeg ikke havde nogle eksamenspapirer ville jeg sidde tilbage med ingenting, hvis chefen en dag skulle fyre mig. Så ville jeg være ude af kommunens program, og ikke have noget arbejde. Derfor insisterede min sagsbehandler på, at jeg gik tilbage til skolen for at få mit eksamensbevis. (Abbas, starten af 20erne).

SPROGTILLÆRING VIA ARBEJDE

At lære dansk og have nødvendige danskfærdigheder er essentielt i integrationsprogrammet og betragtes som et centralt element i flygtninges sociale og arbejdsmæssige integration, dels for at kunne forstå og tilgå arbejdsopgaver og dels for bedre at kunne indgå i arbejdspladsens sociale miljø og netværk af kollegaer (SFI 2016). Kommunale pilotprojekter har da også påvist, at det er vigtigt at kombinere flygtninges sproglæring/sprogpraksis med arbejde og beskæftigelse for at opnå bedre danskundskaber i dagligdagen (SIRI 2018). Sådan foregår det imidlertid ikke altid i praksis. Taha fortalte følgende om sin praktik i Føtex:

De siger, at vores sprog forbedres på arbejde. Men hvem tror du jeg taler med på arbejde? Den første dag i Føtex viste de mig alle varerne og fortalte mig, hvor jeg skulle sætte dem. Derefter talte de aldrig med mig. Jeg blev efterladt alene. (Taha, tidlige 30ere).

Farid havde en lignende oplevelse under hans tre måneders praktik i en legetøjsbutik. Han forklarede:

Den første uge var meget vanskelig. Jeg kendte ikke en eneste person. Jeg var den eneste udlænding, en flygtning, blandt en gruppe mennesker der allerede kendte hinanden. Vi havde morgenmad sammen hver fredag. Den anden uge fortalte jeg dem, at jeg vidste, at jeg var en debutant på dansk og en flygtning, men jeg var også et menneske og en ung person ligesom dem. Jeg bad dem om ikke at tro, at alle flygtninge er dårlige. Vi er her for at lære fra jer. Hvis I ikke snakker med mig, vil jeg aldrig lære noget. (Farid, tidlige 20ere)

Efter denne konfrontation begyndte nogle af hans kollegaer at tale med Farid. Efter de tre måneder ønskede hans chef at forlænge praktikken, men Farid takkede nej til tilbuddet, fordi det ikke bragte ham videre. Ifølge ham var jobbet: "et konstant

nulskridt.” Han følte, at han sad fast i processen, uden at have nogen visioner for fremtiden.

Temaet om oplevelser af reserverede danskere, der ofte har tendens til at snakke og socialisere med dem, som de allerede kender, er diskuteret i flere studier (fx Thuesen 2017; Holm 2017). Elyas havde en lignende oplevelse af reserverede og fåmælte danske kollegaer. Han forklarede:

Det er lidt problematisk, fordi danskerne er indadvendte, især når det kommer til en person med asiatisk udseende. Så de viser ingen interesse i at kontakte mig. Jeg har brugt nogle centre som ”Trampoline House”¹⁷⁾ (...) for at komme i kontakt med danskerne... Jeg har nu nogle bekendte blandt danskere, men ingen rigtige venner. (Elyas midt i 30erne)

En grundtanke bag integrationsprogrammet er, at flygtninge skal lære dansk. Men dette er svært i sprogklasser af tvivlsom kvalitet (se Milton 2017; Verdasco 2019a), og når de ender i praktikophold, hvor de bliver sat til at udføre manuelt arbejde med begrænset—om nogen—kontakt med danske kollegaer.

UDVIDET USIKKERHED OG STRESS

I 2015 besluttede den danske regering under ledelse af Helle Thorning Schmidt (S), at reducere de antal år flygtninge får midlertidig opholdstilladelse i Danmark. Før 2015 var det normalt at blive tildelt 5-7 år ad gangen, hvorefter flygtninge måtte genansøge om opholdstilladelse (hvilket næsten automatisk førte til forlængelse). I dag gives den midlertidige opholdstilladelse kun for 1-2 år ad gangen. Den relativt korte periode med midlertidig opholdstilladelse kombineret med risikoen for at blive sendt retur til Afghanistan har skabt meget usikkerhed og stress blandt nytilkomne afghanere.

Allerede omtalte Habib studerer i dag på universitetet. Ved sin ankomst i 2009 fik han opholdstilladelse for syv år, men hans nuværende gælder kun i to år:

Min status er ændret. Jeg skal nu forlænge min opholdstilladelse hvert andet år. Og foruden det har jeg set blandt mine venner, at selv evalueringen af deres ansøgninger om forlængelse ofte tager omkring 1-1½ år, hvilket begrænser deres planer for rejser og påvirker deres liv her. Dette er en vanskelig situation. (Habib, tidlige 30ere)

Antropolog Zachary Whyte (2011a) har foreslået, at

Jeremy Bentham's berømte og berygtede installation ”Panopticon” (Foucault 2002 [1975]) tager form som et ”Myopticon” i de danske asylcentre. Overvågningsinstallationen Panopticon var effektiv fordi den adskilte fængslede fanger, og samtidigt gjorde dem synlige for den enlige vagt i centrum af det udspekulerede design. Omvendt ansporer asylsystemet asylansøgere til at gøre sig umage med at få opmærksomhed, blive set og anerkendt af de myndigheder, som administrerer systemet og træffer vitale beslutninger om deres liv og fremtid. Mange asylansøgere oplever at afgørelserne om ”positiv” er vilkårlige og tenderer et stort lotteri (Whyte 2011a, se også 2011b). Ifølge Whyte er Myopticon en form for ’usikkerhedsteknologi’ (*technology of uncertainty*), hvor asylsøgere aldrig ved, hvornår de er udsat for magtens blik og befinder sig i myndighedernes søgelys, ligesom de aldrig ved hvornår de får deres sag vurderet, eller om de vil blive forflyttet til et nyt center et andet sted i landet (jf. Vitus 2011).

Kombinationen af integrationsprogrammer, kortere midlertidige opholdstilladelser og den politiske vurdering af Afghanistan som et sikkert land har udbredt asylcentrets usikkerhedsteknologi og gjort den til et grundvilkår for de afghanske flygtninge. De skal bo i den anviste kommune og arbejde under praktikophold eller job med løntilskud, de er midlertidigt beskyttet med flygtningestatus, men de ved aldrig, hvor længe dette vil vare og hvorvidt deres opholdstilladelse vil blive forlænget eller ej. Dette skaber en masse stress.¹⁸⁾ Farid, der ankom til Danmark som mindreårig, har i dag en 2-årig opholdstilladelse. Han uddyber, hvad han lige har kaldt ”et normalt liv”:

Jeg mener et liv uden stress. Hvad sker der om to år? Hvad hvis de siger nej (hvis han afvises). Alle de bestræbelser, jeg har været igennem i de sidste to år, og nu kan de stadig sige nej. Så er jeg nødt til at rejse til et andet land og starte helt fra bunden. Jeg vil ikke have denne stress. Det vil være nok for mig, bare denne stress blev taget væk fra mig. (Farid, tidlige 20ere)

Farid forklarede uddybende om denne form for stress skabt af usikkerhed:

Det sker meget ofte blandt de unge, jeg kender. De bor her alene langt væk fra deres familier, og nu lægges der ekstra stress på alt dette. Hvad sker der efter to år? Jeg

ved godt, at ingen kan være sikker på, hvad der vil ske i morgen. Men de fleste mennesker behøver heller ikke at leve med den slags usikkerhed, som flygtninge skal udholde. Hvad sker der efter to år, hvad sker der efter et år? Når jeg snakker med unge afghanere, for eksempel i Hjælp Fællesskabet for Flygtninge¹⁹⁾, har de alle denne stress. De siger: nu tager vi et uddannelsesprogram, men hvad sker der efter det? Vi lærer sproget, men hvad sker der, hvis vores opholdstilladelse afslutter? Vil vi få et nyt (længere) ophold, eller vil vi blive sendt tilbage? Hvad vil der ske? (Farid, tidlige 20ere)

Saeed, der er i starten af 20erne udtrykker lignende bekymringer. Han er født i Iran af afghanske forældre, men familien vendte tilbage til Afghanistan, da han var ni år gammel. Tre år senere, da Saeed var næsten 13 år, tog han afsted mod Europa. Han var mindreårig, da han kom til Danmark og fik asyl i 2010. Han forklarede:

Jeg kom til Danmark, da jeg var mindreårig. Nu er jeg i mine tidlige 20ere, ikke? De gav mig en syvårig opholdstilladelse. Syv år er lang tid, og jeg var dengang en ung fyr, der ikke tog det alvorligt. Men når du er i starten af 20erne, så opdager du, at din fremtid er uklar og usikker. Nu kan min opholdstilladelse kun forlænges i en toårig periode. De har denne ret til at sige efter to år: "Vi mener, at situationen i Afghanistan er blevet ændret. Du kan nu bo i Afghanistan." Sidste gang jeg så Afghanistan, da var jeg 12 år gammel. Jeg kender Iran bedre end Afghanistan.... De har lov til at fortælle mig, at du ikke kan blive her længere, og det gør situationen meget svær. Det fylder dit hoved med bekymringer. Dine tanker er ikke frie. (Saeed, tidlige 20ere)

For Saeed og mange afghanske flygtninge ligesom ham er fremtiden grundlæggende usikker. De afghanske flygtninge skal vise deres gode hensigter, og gøre alt hvad der kræves for at blive 'integreret'²⁰⁾ – men trods deres indsats, ved de aldrig om deres midlertidige opholdstilladelse vil blive forlænget. I den henseende er usikkerheden fra asylperioden, nu udvidet til også at favne integrationsprogrammerne og det generelle hverdagsliv blandt afghanske flygtninge her i landet²¹⁾.

Konklusion:

PREKÆR INKLUSION I VELFÆRDSSTATEN

Siden 2016 har de lokale integrationsprogrammer evnet at hjælpe 43% af nyligt ankomne flygtninge

ind på arbejdsmarkedet og starte et nyt liv i Danmark. Vi anerkender, at dette er en succes og et nybrud i forhold til tidligere indsatser. Men på baggrund af vores data, der følger afghanske flygtninge i disse programmer, må vi stille spørgsmålstegn ved måden lokale integrationsprogrammer aktuelt er vævet sammen med politiske ambitioner om at hjemsende flygtninge så hurtigt som muligt. Denne artikel viser nogle af de menneskelige konsekvenser, der følger af denne sammenkobling. De afghanske flygtninge bliver rigtig nok inkluderet på det danske arbejdsmarked og samfund mere generelt, men det er en prekær form for inklusion: de holdes ud i armslængde og skal hele tiden bevise deres gode hensigter og vilje til at acceptere allestedsnærværende integrationskrav.

Økonomen Guy Standing (2011) foreslår, at vi på globalt plan ser fremkomsten af et "prekariat", en ny klasse bestående af mobile individer på kortsigtede arbejdskontrakter som fx favner ufaglærte arbejdere, timeansatte, praktikanter eller akademikere uden faste stillinger. Det voksende prekariat er en effekt af den globale økonomi, og manifesterer sig i forskellige lande, herunder Danmark ved at større grupper presses ud i usikre ansættelsesforhold. De nuværende integrationsprogrammer resulterer i en særlig form for prekær inklusion, hvor flygtninge bliver billig manuel arbejdskraft i kortvarige praktikophold eller i løntilskudsordninger. Trods denne u-favorable position forventes de at være 'føjelige kroppe' (*docile bodies*) (Foucault 2002 [1975]); de må acceptere at blive flyttet rundt og forventes at holde sig tavse og taknemmelige for den praktik eller jobtræning, som de er blevet tildelt.

I denne form for prekær inklusion bliver afghanske flygtninge hjulpet til at komme ind på arbejdsmarkedet, men de bliver hverken set eller behandlet som almindelige kollegaer. Flygtninge kan beklage, at de oplever at sidde fast og være parkeret uden for det rigtige arbejdsmarked (se Milton 2017), men de kan normalt ikke udfordre systemet, eftersom integrationsprogrammet er obligatorisk. I stedet går de ofte fra den ene praktik til den næste. I den henseende er der ligheder mellem afghanske flygtninge i de treårige integrationsprogrammer og langtidsledige danskere, der også må acceptere forskellige tilbud om jobtræning og praktikophold rettet mod at reintegrere dem på arbejdsmarkedet (jf. Vohnsen 2017). Forskellen er imidlertid, at mens nogle langtidsledige danskere kan have interesse i at blive ude af ar-

Kombinationen af at midlertidige ophold nu blot gives for to år af gangen samt det faktum, at Danmark er begyndt at hjemsende afviste asylansøgere til Afghanistan skaber en masse stress og udvidet usikkerhed. Foto: Michael Graversen

bejdsmarkedet og leve af velfærdsydelse, så er vores afghanske interviewdeltagere frustrerede over, at de ikke må eller kan få fæste på det rigtige arbejdsmarked. Faktisk, så vidt vi har set, er det undertiden sagsbehandleren, der hindrer deres muligheder for at få et job, fordi de vil have flygtningene til at blive i integrationsprogrammet²²⁾. Endelig er en væsentlig forskel, at langtidsledige danskere 'kun' risikerer økonomiske sanktioner, mens afghanerne (med rette eller ej) frygter at blive sendt ud af landet, hvis de ikke følger integrationsprogrammet og passer deres praktik.

Denne artikel påpeger, at den måde hvorpå integrationsprogrammer er koblet til politiske ambitioner om at hjemsende flygtninge, er karakteristisk for prekær inklusion. Den bilaterale aftale mellem Danmark og Afghanistan, der forbinder udviklingsbistand og hjemsendelse, gør nytilkomne afghanske flygtninge særligt sårbare. I 2018 begyndte de danske myndigheder at revurdere opholdstilladelser fra somaliske flygtninge, og eftersom hovedstaden Mo-

gadishu og andre dele af Somalia nu er blevet erklæret sikre (*safe country*), vil mange ikke få deres tilladelse forlænget. Flere end 900 somaliere er således blevet instrueret om at forlade Danmark.²³⁾ På samme måde risikerer flygtninge fra lande som fx Iran, Irak, Syrien eller Afghanistan at få deres sager genvurderet i nær fremtid. Dette er et element i den udvidede usikkerhed.

Den aktuelle kobling mellem integrationsprogrammer og hjemsendelsespolitik (tydeligt formuleret med det såkaldte paradigmeskifte) har imidlertid haft den uheldige effekt, at flere virksomheder og arbejdsgivere har udtrykt forbehold mod at ansætte flygtninge og oplære dem i arbejdsprocesser på deres virksomhed, da de ikke ved, om flygtningene blot vil være i Danmark i kort tid, inden de bliver bedt om at forlade landet.²⁴⁾ Dette er en kontraproduktiv effekt af koblingen mellem integration og hjemsendelse.

Generelt tegner 'prekær inklusion' sig som et lovende begreb til at belyse og diskutere forholdet

mellem velfærdsstaten og mere eller mindre sårbare grupper af asylsøgere, flygtninge og indvandrere. Særligt i lyset af de nuværende økonomiske nedskæringer og stramninger på alle niveauer i statsadministrationen samt den tiltagende identitetspolitik i form af 'etno-nationalisme' (Gullestad 2006; Hervik 2011) og 'nativisme' (De Genova 2016), som vi ser over hele Europa. Antropolog Marry-Anne Karlsen bruger begrebet 'prekær inklusion' til at diskutere, hvordan udokumenterede migranter i Norge trods deres juridiske status har adgang til forskellige former for sundhedsydelser. De udokumenterede indvandrere er i sagens natur ikke omfattet af velfærdslovgivningen, men alligevel bliver der hele tiden foretaget forskellige humanitære undtagelser i systemet for at lette spændinger mellem velfærdsstatens forpligtelser overfor alle mennesker i landet (man kan ikke have illegale migranter, der dør på gadehjørnerne) og hensynet til at håndhæve immigrationsloven (Karlsen 2015). Tilsvarende har Mikkel Rytter diskuteret, hvordan den danske lovgivning om ægtefællesammenføring siden 2002 har promoveret og institutionaliseret et skel mellem 'rigtige' og 'ikke helt rigtige' danskere. Sidstnævnte er fx danske statsborgere med forældre, der kom fra Tyrkiet eller Pakistan i 1960-1970'erne. De har vanskeligt ved at opnå familiesammenføring med ikke-europæiske ægtefæller, fordi nygifte ægtepars samlede tilknytning til Danmark anses for utilstrækkelig (Rytter 2010, 2013).

De humanitære undtagelser i Norge, den ulige fordeling af ret til ægtefællesammenføring i Danmark og i dette tilfælde, afghanske flygtninge i de nuværende integrationsprogrammer er tre forskellige cases, der illustrerer den prekære inklusion og de uklare tilhørsforhold for indvandrere og flygtninge i nordiske velfærdsstater. Prekær inklusion er et begreb, der fremhæver forskellige aspekter af mødet mellem asylansøgere, flygtninge, indvandrere og velfærdsstaten - disse fortjener at blive udforsket yderligere i fremtiden.

Vi slutter denne artikel, hvor vi startede, nemlig med Tahas udbrud: "De vil bare have gratis arbejdskraft." Udsagnet kan få ham til at virke utaknemlig. Det er imidlertid ikke vores generelle indtryk af ham eller resten af vores interviewede; de er blot frustrerede over, at det obligatoriske integrationsprogram strukturerer deres adgang til arbejdsmarkedet på bestemte måder, samt over den udvidede usikkerhed, de oplever fortsat præger deres liv og hverdag, på trods af deres relativt nye status som anerkendte flygtninge i Danmark.

REFERENCER:

- Bruun, Maja H., Rytter, Mikkel, og Krøijer, Stine (2017). "Selvstændighedssamfundet: antropologiske perspektiver på velfærdsstatens kontinuitet og forandring". I Søren K. Andersen og Ove K. Petersen (red.), *Konkurrencestaten og dens kritikere* (side 385-406). København: Djøf Forlag.
- Crawley, Heaven og Dimitris Skleparis (2018). "Refugees, migrants, neither, both: categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis'". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(1): 48-64.
- Damkjær, Ole (2015). "Danmark i strid med Afghanistan om afviste flygtninge", *Berlingske Tidende*, 20. March 2015.
- Dansk Flygtningehjælp (2017). *Tilbagevenden til Afghanistan*. Tema Rapport, oktober 2017. <https://flygtning.dk/media/3886281/tilbagevenden-til-afghanistan-2017.pdf>
- Dansk Flygtningehjælp (2019). "Vi tager jo drømmene fra dem": En undersøgelse af, hvordan frivillige i Dansk Flygtningehjælp oplever, at de seneste lovændringer på udlændinge- og integrationsområdet påvirker mennesker med flygtningebaggrund. https://flygtning.dk/media/5133282/vi-tager-jo-droem-mene-fra-dem-undersogelse_lovaendringer_2019.pdf
- De Genova, Nicholas (2016). "The 'native's point of view' in the anthropology of migration". *Anthropological Theory*, Vol. 16(2-3): 227-240.
- Ejrnæs, Morten (2002). *Etniske minoriteters tilpasning til livet i Danmark - forholdet mellem majoritetssamfundet og etniske minoriteter*. Aalborg Universitet: AMID working paper series.
- Foucault, Michel (2002 [1975]). *Overvågning og Straf. Fængslets Fødsel*. København: Det lille Forlag.
- Geertz, Clifford (1973). *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Book Inc. Publishers.
- Gullestad, Marianne (2006). *Plausible Prejudice: Everyday Experiences and Social Images of Nation, Culture, and Race*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hervik, Peter (2011). *The Annoying Difference: The Emergence of Danish Neonationalism, Neoracism, and Populism in the Post-1989 World*. New York and Oxford: Berghahn Books.
- Holm, Helle Kongsted (2017). "It's like a roller coaster ride": Et antropologisk studie af medrejsende kvinders oplevelse af at bosætte sig i Danmark. Upubliceret Kandidat speciale, ved afdeling for antropologi, Aarhus Universitet.
- Houte, Marieke van (2017). *Return Migration to Afghanistan. Moving back or Moving forward?* New York: Palgrave Macmillian.
- Jessen, Ole og Malene Fenger-Grøndahl (2013). *Afghanistan - Kampen om Demokratiet*. København: Informations Forlag.
- Jöhncke, Steffen, Mette Nordahl Svendsen og Susan Whyte (2004). "Løsningsmodeller: Sociale teknologier som antropologisk arbejdsfelt". I K. Hastrup (red.): *Viden om verden: en grundbog i antropologisk analyse* (side 385-407). København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margareta og Nanna Mik-Meyer (red.) (2003). *At skabe en klient: Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Copenhagen: Hans Reitzels forlag.
- Karlsen, Marry-Anne (2015). *Precarious Inclusion. Irregular migration, practices of care, and state bordering in Norway*. AIT OSLO AS / University of Bergen.
- Khosravi, Shahram (2018). "A fragmented diaspora: Iranians in Sweden". *The Nordic Journal of Migration Research*, Vol. 8(2): 73-81.
- Lidegaard, Bo (2018). *Danmark i krig*. Aarhus: Aarhus Universitets forlag.

- Marsden, Peter (2010). *Afghanistan: Aid, Armies & Empires*. London: I.B. Tauris & Co Ltd.
- Milton, Pernille (2017). *Everyday Security - a need to belong. A qualitative study of well-educated Syrian refugees' resettlement process in Denmark*. Unpublished MA-thesis in Human Security, Aarhus University.
- Nielsen, Andreas Gadeberg og Mikkel Rytter (2019). "I krig og kærlighed: Hjemføgelser fra den delte fortid blandt afghanske flygtningefamilier", i Hansen, Anders S., Højlund, Susanne, Pallelsen Cecil, M.S. og Mikkel Rytter (red.), *Hvad vi deler: Antropologiske perspektiver på deling som socialt fænomen*. Antropologiske studier vol. 5. Aarhus: Aarhus University Press.
- Nielsen, Sofie (2017). *When 'ansvar' is insanelly many things. An anthropological study of 'ansvar' (responsibility) and power in the meeting between refugees and employees in the Danish Welfare state*. Unpublished MA-thesis in Anthropology, Aarhus University.
- NOAS – Norsk organisasjon for asylsøkere (2018). *Who's the strictest? A mapping of the Afghanistan-policies in Western European countries*. Rapport. <https://www.noas.no/wp-content/uploads/2018/05/Afghanistan-notat-pa-engelsk.pdf>
- Olwig, Karen Fog og Karsten Pærregaard (red.) (2011). *The Question of Integration: Immigration, Exclusion and the Danish Nation State*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Olwig, Karen Fog, Larsen, Birgitte Romme, og Mikkel Rytter (red.) (2012). *Migration, Family and the Welfare State: Integrating Migrants and Refugees in Scandinavia*. London and New York: Routledge.
- Ong, Aiwaha (2006). *Neo-liberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Durham, NC: Duke University Press.
- Pedersen, Marianne Holm og Mikkel Rytter (red.) (2006). *Den stille integration: Nye fortællinger om at høre til i Danmark*. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Pedersen, Ove Kaj (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels forlag.
- Preis, Ann-Belinda Steen (red.) (1998). *Kan vi Leve Sammen? – Integration mellem politik og praksis*. Viborg: Munksgaard.
- Rytter, Mikkel (2010). "The Family of Denmark' and 'The Aliens': Kinship images in Danish integration politics", *Ethnos: Journal of Anthropology*, 75(3): 301-322.
- Rytter, Mikkel (2013). *Family Upheaval: Generation, Mobility and Relatedness among Pakistani Migrants in Denmark*. Oxford and New York: Berghahn Books.
- Rytter, Mikkel (2018). "Made in Denmark: Refugees, integration and the self-dependent society", *Anthropology Today*, 34(3):12-14.
- Rytter, Mikkel (2019). "Writing Against Integration: Danish Imaginaries of Culture, Race and Belonging", *Ethnos: Journal of Anthropology*, 84(4): 678-697.
- Schierup, Carl-Ulrik (1988). *Integration? Indvandrere, Kultur og Samfund*. København: Billesø og Baltzer.
- Schierup, Carl-Ulrik og Martin Bak Jørgensen (red.) (2017). *Politics of Precarity. Migrant Conditions, Struggles and Experiences*. Chicago: Haymarket Books.
- Schuster, Liza og Majidi, Nassim (2013). "What happens post-deportation? The experience of deported Afghans", *Migration Studies*, 1(2): 221-240.
- SFI (2016) *Sprogets betydning for indvandreres sociale integration på arbejdspladsen*. SFI TEMA 02:2016: december 2016.
- Shore, Chris (2017). "Audit culture and the politics of responsibility: Beyond neoliberal responsabilization". I S. Trnka og C. Trundle (red.), *Competing Responsibilities: The Politics and Ethics of Contemporary Life* (side 96-117). Durham: Duke University Press.
- SIRI (2018) *Integrationskit – Inspiration til den beskæftigelsesrettede indsats. Gode eksempler fra det kommunale landskab*. Udlændinge- og Integrationsministeriet, Styrelsen for International Rekruttering og Integration, 2018.
- Standing, Guy (2011). *The Precariat. The New Dangerous Class*. Bloomsbury, US.
- Syplli Kohl, Katrine (2015). *Asylaktivering og Ambivalens. Forvaltningen af Asylansøgere på Asylcentre*. Unpublished PhD dissertation, Department of Sociology, The University of Copenhagen.
- Thuesen, Frederik (2017). "Linguistic barriers and bridges: constructing social capital in ethnically diverse low-skill workplaces", *Work, Employment and Society*, Vol. 31(6): 937-953.
- Trnka, Susanna og Catherine Trundle (red.) (2017). *Competing Responsibilities: The Politics and Ethics of Contemporary Life*. Durham: Duke University Press.
- Verdasco, Andrea (2019a). "Communities of belonging in the temporariness of the Danish Asylum System: Shalini's anchoring points", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(9): 1439-1457.
- Verdasco, Andrea (2019b). "Everyday Rituals of Migration: Constructing Relatedness and Agency among Young Refugees in Denmark", *Ethnos: Journal of Anthropology*, DOI: 10.1080/00141844.2019.1604558.
- Vitus, Kathrine (2011). "Zones of indistinction: Family life in Danish asylum centers", *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 12(1): 95-112.
- Vohnsen, Nina Holm (2017). *The Absurdity of Bureaucracy. How implementation works*. Manchester: Manchester University Press.
- Whyte, Zachary (2011a). "Enter the Myopticon: Uncertain surveillance in the Danish asylum system", *Anthropology Today*, 27(3): 18-21.
- Whyte, Zachary (2011b). "Asyl, insh'allah. Tro og mistro i det danske asylsystem". I Marianne Holm Pedersen og Mikkel Rytter (red.), *Islam og muslimer i Danmark: Religion, identitet og sikkerhed efter 11. september 2001* (side 115-140). København: Museum Tusulanum.

NOTER:

1. Data til denne artikel er indsamlet som del af et tværdisciplinært forskningsprojekt, der undersøger afghaneres vej gennem asyl og integrationsprogrammer i hhv. Storbritannien, Schweiz, Tyskland og Danmark. Se <https://snis.ch/project/engendering-migration-development-and-belonging-the-experiences-of-recently-arrived-afghans-in-europe/>. Tidligere versioner af paperet blev præsenteret på konferencen *Exploring Dimensions of Afghan Migration to Europe: Experiences, Discourse and Politics* på Aarhus Universitet, februar 2019 og på den årlige IMISCO-konference i Malmö, juni 2019. Vi takker Zachary Whyte, Anja Simonsen, Martin Lemberg-Pedersen, Michala Clante Bendixen, Carolin Fischer og Esra Kaytaz for at kommentere på tidligere versioner af denne artikel.
2. http://www.stm.dk/_p_14312.html;
3. Statistikken fra 2018 viser, at 43% af flygtninge / familiesammenførte til flygtninge (mellem 21 og 64 år) er i lønmodtagerbeskæftigelse efter 3 års ophold. Her forstås lønmodtagerbeskæftiget som både "støttet og ikke-støttet beskæftigelse". Selvstændige indgår ikke i denne statistik. <https://integrationsbarometer.dk/aktuelt/7>
4. Tal for afghanere som er hhv. 'hjemvendte' eller 'deporteret med magt' (d): 2012: 14 / 2013: 179 / 2014: ukendt / 2015 56 + 34 (d) / 2016: 36 + 16 (d) / 2017: 14 (d).
5. Denne artikel anvender alene udsagn og perspektiver fra mandlige interviewdeltagere. Afghanske kvinder har ofte forskellige udfordringer i forhold til arbejdsmarkedet, som vi ikke har plads til at adressere i denne artikel.
6. Interviewene er udført af Narges Ghandchi over hele Danmark. Alle deltagere blev informeret om projektets mål samt om deres egne rettigheder i forhold til at deltage, være anonyme og have ret til at trække deres samtykkeerklæring tilbage under og efter interviewet.

7. <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/100584/120905/F-1089919270/DNK100584DanishConsolidation.pdf>
8. <https://www.3f.dk/fagforening/integrationsydelse/ydelsessatser>
9. <http://uim.dk/filer/integration/integrationskontrakt-og-integrationserklaering/integrationserklaering-engelsk.pdf>
10. <http://www.fmm.dk/eng/allabout/Pages/TheDanishEngagementinAfghanistan.aspx>
11. "Danmark i strid med Afghanistan om afviste flygtninge" (*Berlingske Tidende*, Ole Damkjær, 20. marts, 2015). "Rejse ind i natten" (*Information*, Carsten Jensen, 20. oktober, 2016)
12. <https://globalnyt.dk/content/afghanistan-i-orden-tvangshjemsende-afghanske-flygtninge-fra-danmark>
13. Jon Helgheim fra det norske Fremskridtsparti udtalte den 20. juni 2019 til NRK, at Afghanistan har 800 millioner gode grunde til at modtage afviste afghanske asylansøgere. Tallet 800 millioner henviser naturligvis til det beløb Norge årligt sender til Afghanistan i udviklings- og genopbygningsbistand. Se, https://www.nrk.no/trondelag/abbasi-saken_-jon-helgheim-i-fremskridtspartiet-mener-norge-bor-vurdere-kutt-i-afghanistan-bistand-1.14595659?fbclid=IwAR0JL5Sal6aoOoPtfUfxYMVv5sITsTaN3O5Lszla_Jrg095musg_qx5ZgDI.
14. Trods vurderingen om Afghanistan som 'safe country' melder Udenrigsministeriets rejsevejledninger, at der aktuelt er stor risiko for kidnapninger – også i Kabul. De fraråder al rejse til Afghanistan (<http://um.dk/da/rejse-og-ophold/rejse-til-udlandet/rejsevejledninger/afghanistan/>). Dokumentaristen Nagieb Khaja viser i DR-dokumentaren 'Fjendeland' sendt i februar 2019, hvor farligt det reelt er at rejse udenfor hovedstaden Kabul. Tidligere var Taliban ansvarlig for de fleste bombeangreb. I dag er ISIS / DAESH også styrket i Afghanistan. De menes, at være involveret i mange terrorangreb i de senere år. Se fx <https://www.tolone.com/afghanistan/university-lecturer-kabul-arrested-links-daesh>
15. <https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA1168662017ENGLISH.PDF>
16. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/kommuner-faar-millionbonus-flere-flygtninge-i-arbejde>
17. <https://www.trampolinehouse.dk/press-and-videos/>
18. Samme konklusion når en undersøgelse blandt Dansk Flygtningehjælps frivillige landet over, der rapporterer at flygtninge er stressede og bekymrede over det øgede politiske fokus på hjemsendelse og deportationer (Dansk Flygtningehjælp 2019).
19. Anonymiseret navn på foreningen.
20. Sagsbehandlere i Udlændingestyrelsen vurderer på baggrund af politisk vedtagne retningslinjer, hvorvidt en flygtnings opholdstilladelse skal forlænges eller inddrages. I juridiske retssager kan domstole supplere med en udvisningsdom. Dette forhold gælder ikke alene flygtninge, men for alle ikke danske statsborgere.
21. Samtidigt med den kortere perioder for midlertidige opholdstilladelser og det øgede fokus på hjemsendelse, så er det også blevet stadigt sværere for flygtninge (og udlændinge generelt), at opnå dansk statsborgerskab.
22. Billedet er dog ikke entydigt, for samtidigt har kommunerne stor økonomisk interesse i at hjælpe flygtninge over i 'rigtige' jobs og sagsbehandlere landet over arbejder dagligt på, at dette skal ske for flest muligt.
23. <https://www.dr.dk/nyheder/udland/forstaa-sagen-derfor-kan-somalier-pludselig-sendes-hjem>
24. <https://www.berlingske.dk/politik/ikea-og-iss-kritiserer-regeringens-paradigmeskifte-det-er-rigtig>

Mikkel Rytter er Professor MSO, afdeling for antropologi, Aarhus Universitet.

Narges Ghandchi er PhD-studerende, afdeling for pædagogisk antropologi, DPU / Aarhus Universitet.